

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 18
İlahiyat Serisi: 18

GÜNÜMÜZ TEFSİR PROBLEMLERİ

Editörler

DOÇ. DR. ALİ KARATAŞ

DOÇ. DR. YUNUS EMRE GÖRDÜK

Yazarlar

Prof. Dr. Celal KIRCA

Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK

Dr. Öğr. Ü. Fatih TİYEK

Dr. Öğr. Ü. Mustafa KARA

Dr. Öğr. Ü. Şükrü MADEN

Prof. Dr. İbrahim GÖRENER

Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE

Doç. Dr. Ali KARATAŞ

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

Dr. Öğr. Ü. Hakan UĞUR

Dr. Öğr. Ü. Nurullah DENİZER

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj: TAVOOS

Baskı ve Cilt

Şafak Matbaacılık

İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi, 1515. Sk. No: 53

Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84 • (Sertifika No: 16104)

2. Baskı: Eylül 2019 (1.200 adet)

ISBN: 978-605-81272-9-6

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89 – E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

B
BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI

www.bilay.net info@bilay.net

Editörler
DOÇ. DR. ALI KARATAŞ
DOÇ. DR. YUNUS EMRE GÖRDÜK

Günümüz Tefsir Problemleri

İlahiyat

ÖN SÖZ.....	9
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR ÖĞRETİMİ VE

ÖĞRENİMİ FAALİYETLERİNİN SORUNSALLIĞI.....15

1. Tanım Sorunu	17
2. Ders İçeriklerinin Nitelik Sorunu.....	21
3. Öğretim ve Öğrenim Yöntemleri Sorunu.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR TARİHİ TASAVVURUNUN SORUNLARI VE

BAZI ÖNERİLER.....29

1. Geleneksel Tefsir Tarihi Tasavvuru	32
2. Tefsir Tarihinin Batılı İnşası.....	33
3. Tefsir Tarihi Tasavvurundaki Bazı Zaaflar ve Sorunlar.....	34
4. Tefsir Tarihi Tasavvurunun Yeniden İnşasının Lüzumu ve Bazı Öneriler	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

USUL TARTIŞMALARI VE TEFSİR USULÜ 55

1. İlimin Tanımı ve Bu Tanımların Usul Tartışmalarına Etkisi.....	57
2. Usul/Tefsir Usulü	61
3. Kur'an'ı Anlama ve Anlatma Yöntemleri.....	64
4. Tefsir Usulünün İlgili Alanı.....	64
5. Tefsir ve Te'vil Kavramları.....	72
6. Tefsirlerin/Müfessirlerin Usulü.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'I ANLAMADA BAĞLAMIN ÖNEMİ 79

1. Bağlam	81
2. Bağlam Çeşitleri	82
3. Kur'an ve Bağlam İlişkisi.....	83
3.1. İç Bağlam Açısından Kur'an.....	84
3.2. Dış Bağlam Açısından Kur'an.....	87

4. Kur'an'ı Anlamada Bağlamın Katkı Alanları	88
4.1. Doğru Anlamın Tespiti Sürecinde Bağlam.....	89
4.2. Kavramların Özel Anlamlarının Tespitinde Bağlam.....	90
4.3. Çokanlamlı Kelimelerin Anlam Ayırımında Bağlam.....	91
4.4. Garip ve Mücmel Lafızların Anlaşılmasında Bağlam.....	92
4.5. Hakikat ve Mecaz Ayırımında Bağlam.....	93
4.6. Anlam ve Yorumun Değerlendirilmesinde Bağlam.....	94

BEŞİNCİ BÖLÜM

ZAHİRÎ VE BATINÎ ANLAM AÇISINDAN KUR'AN.....97

1. Zahir ve Batın Kavramları.....	100
1.1. Lügatlerde Zahir ve Batın Kavramları	100
1.2. Kur'an'da Zahir ve Batın Kavramları.....	100
1.3. Tefsir İlminde Zahir ve Batın Kavramları.....	101
2. İşâri Tefsir Ekolünde Zahir-Batın Anlayışı	103
3. İşâri Tefsir Ekolünde Zahir-Batın Ayırımının Temelleri	105
3.1. Zahir-Batın Ayırımının Kur'an'daki Temelleri.....	106
3.2. Zahir-Batın Ayırımının Sünnetteki Temelleri.....	107
4. Batını Mananın Geçerliliği ve Bağlayıcılığı.....	110

ALTINCI BÖLÜM

MUSHAF'A ABDESTSİZ EL SÜRME MESELESİ..... 119

1. Ayetin Bağlamı	122
2. Ayette Yer Alan Kavramlar	123
3. Ayetin Lafızları Bakımından	128
4. Bağlam Bakımından	130

YEDİNCİ BÖLÜM

MÜTEŞABİH AYETLER VE TE'VİLİ..... 135

1. Müteşabih, Muhkem ve Te'vil Kavramları	137
2. Müteşabih Ayetlerin Anlamının Bilinmesi	139
3. Müteşabih Ayetlerin Kur'an'da Bulunma Sebepleri.....	142
4. İzâfi Müteşabihler.....	144
5. Hakiki (Mutlak) Müteşabihler	146

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KAVRAMDAN TEORİYE NESH PROBLEMİ..... 157

1. Neshin Lügat Anlamı ve Algılanma Şekli.....	160
2. Kavramdan Teoriye Giden Süreç	163
3. Kur'an'da Neshin Mevcut Olup Olmadığı Hakkındaki İhtilaf.....	166

DOKUZUNCU BÖLÜM

KUR'AN'DA ŞEFAAT .....

1. Dünyada Şefaati.....	184
1.1. Bir Hayra veya Şerre Vesile Olmak	184
1.2. Putların Şefaati	185

2. Ahirette Şefaât.....	187
2.1. Ahirette Şefaatin Varlığını İnkâr Edenler.....	187
2.2. Ahirette Şefaatin Varlığını Kabul Edenler.....	191
3. Şefaatin Aklen İmkânı.....	194
4. Lehte ve Aleyhte Zikredilen Ayetlerin Mukayeseli Tahlili.....	194
5. Ayetlerin Mukayesesi ve Ayetlerde Şefaatle İlgili Temel Hususlar.....	198
5.1. Allah'ın İzin Verdikleri Kimseler Şefaât Edecek.....	198
5.2. Şefaatine İzin Verilen Kimseler.....	199
5.3. Şefaatin Tamamının Allah'a Ait Olması ve Cehennemliklerin Halleri.....	201
5.4. Şefaatin Varlığı Aklen de Mümkündür.....	203
5.5. Kur'an Şefaatle İlgili Yanlış Algıyı Düzeltmiştir.....	204

ONUNCU BÖLÜM

KUR'AN KISSALARININ ANLAŞILMASI	207
1. "Kıssa" Kavramının Etimolojik Yapısı	209
1.1. Lügat ve Terim Anlamı	209
1.2. Kur'an'daki Kullanımı	210
2. Kur'an Kıssaları Hakkında Özlü Bilgiler	212
3. Kur'an Kıssalarının Temel Özellikleri	212
4. Kur'an Kıssalarıyla İlgili Temel Konular	214
4.1. Kur'an Kıssalarının Kaynağı	214
4.2. Kur'an Kıssalarının Tarihi Gerçeklik Değeri	215
4.3. Kur'an Kıssaları - Hikâye İlişkisi	217
4.4. Kur'an Kıssaları - Mitoloji İlişkisi	218
5. Kur'an Kıssalarının Amaçları.....	219
5.1. Genel Amaçları.....	219
5.2. Kur'an Kıssalarının Hz. Peygamber'e Yönelik Amaçları.....	222
5.3. Kur'an Kıssalarının Müminlere Yönelik Amaçları	224

ON BİRİNCİ BÖLÜM

BİR TEFSİR PROBLEMİ OLARAK GARÂNİK OLAYI	229
1. "Garânîk" Olayı Nedir?.....	231
2. Garânikle İlgili Rivayetlerin Oluşturduğu Problem Nedir?	233
3. Hadis Kaynaklarında Konuyla İlgisi Kurulabilecek Rivayetler Var mıdır?.....	234
4. Tefsir Literatüründe Garânîk Olayı.....	235
4.1. Şeytanın Hz. Peygamber'in Diline İlkâ Etmiş Olabileceğini Kabul Eden Yaklaşım	235
4.2. Müşriklere Şeytan Tarafından Seslenildiğini Benimseyen Yaklaşım.....	238
4.3. Müşriklerin Kalbine Şeytan Tarafından Fitne İlkâ Edildiğini Savunan Yaklaşım	240
4.4. Şeytanın İlkâsını Her Şekliyle Reddederek Söz Konusu Rivayetlerin Bütünüyle Asılsız Olduğunu Savunan Yaklaşım.....	241
5. Konuyla İlgili Veriler Işığında Genel Değerlendirme	245

ON İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN IŞIĞINDA EVRİMCİ YARATILIŞ

GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ 251

1. Evrim ve Evrimci Yaratılış Teorisi 254
2. Evrimci Yaratılışı Desteklemek İçin İleri Sürülen Ayetler 258
3. Evrimci Yaratılış Görüşünün Tutarsızlığına Dair Ayetler 265

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REENKARNASYON İDDİALARI KARŞISINDA KUR'AN-I KERİM.. 271

1. Dünyaya Tekrar Dönüş Olmadığını Bildiren Ayetler 274
  - 1.1. Ölüm Anında Dönme İsteklerinin Reddedilmesi 274
  - 1.2. Mahşerde, Hesaba Çekilmede Dönme İsteklerinin Reddedilmesi 275
  - 1.3. Cehennem'i Gördükleri Esnadaki Dönme İsteklerinin Reddedilmesi 275
  - 1.4. Cehennem'de İken Tekrar Dönme İsteklerinin Reddedilmesi 276
2. Dünyaya Tekrar Dönüş Olmadığını Bildiren Diğer Ayetler 276
3. Tenasüh ve Reenkarnasyona Delil Olarak Gösterilen Ayetler 279

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CİHADDA İLİŞKİN AYETLERİN

TEFSİR GELENEĞİNDEKİ YORUMLARI 293

1. Cihad Kavramı..... 295
2. Cihadın Farzıyeti..... 297
3. Cihada Teşvik..... 298
4. Cihadın Sebep ve Gayeleri..... 300
5. Cihadda Gözetilmesi Gereken Sınırlar..... 303

DİZİN 309

ÖN SÖZ

تفسیر

Tefsir, Arap Dili ve Belagatine göre tarihi verileri dikkate alarak Kur'an lafızlarını Allah'ın muradına delaleti açısından beşer gücü nispetinde anlama ve açıklama faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Bu faaliyette ayetler, belirli usul ve esaslar çerçevesinde ele alınsa da dilin ve rivayetlerin çeşitliliği ve müfessirin bireysel özellikleri ve yaklaşımı nedeniyle farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Bazen bu durum tefsir ilmine dair problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu problemlerin çoğu geçmişte konuşulmuş ve tartışılmış olsa bile zaman zaman yeniden gündeme gelmekte ve böylece günümüzde de birer tefsir problemi olarak tartışılmaya devam etmektedir. İşte bu çalışmada da kimisi geçmişte tartışılmış kimisi sonradan ortaya çıkmış olan bazı tefsir sorunları ele alınmaktadır.

Tefsir problemleri çerçevesinde bazı çalışmaların yapıldığı ve neşredildiği malumdur; ancak ortaya çıkan eserler bu alandaki boşluğu halen ve kâmilen doldurabilmiş değildir. Nitekim bir kitapta tefsirin bütün problemlerini ele almak mümkün olmadığı gibi sadece bir yazarın diماغından süzülen yaklaşım ve tespitlerle bütün meseleleri halletmek de imkânsızdır. Şüphesiz ki bu kitap da ele alınan konularda son sözü söylemiş olma iddiasında değildir. Akademik çalışmalar devam ettikçe farklı açılımlar ve yeni bakış açıları sunulabilecektir. Bununla birlikte bölüm yazarları alana mütevazı bir katkı sağlamak adına bu ilmi faaliyette bir araya getirilmiştir. İçerikteki yazıların bir kısmı daha önce çeşitli dergilerde yayınlanan makalelerden oluşmaktadır; bir kısmı ise özel olarak bu kitap için kaleme alınmıştır. Önceden neşredilmiş olanlar, kitap bölümü olacak şekilde yeniden gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir.

On dört bölümden oluşan kitabın, bir ders döneminde, her haftaya bir konu düşecek şekilde ve özellikle ilahiyat fakülteleri lisans düzeyinde okutulmasının uygun olacağı öngörülmüştür. Ayrıca yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin istifade edebilecekleri bir özlü kaynak olarak tasarlanan bu eserin her alanda ve her düzeydeki okuyucuya da faydalı

olması hedeflenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı ilahiyat alanına yönelik görünse de ilgili konularda bir alt yapı oluşturmak ve Kur'an'ı anlama yolunda ilerlemek isteyen bütün okur kitlesi nazara alınmıştır.

Kitaptaki yazılar usul ve konu temelli tefsir problemlerini içermektedir. Bunlara kısaca değinmek gerekirse;

İlahiyat fakültelerindeki tefsir faaliyetleri doğrudan öğretim ve öğrenme ile amaçları ve sonuçları itibariyle de eğitimle alakalıdır. Dolayısıyla tefsir öğretim ve öğrenimi de genel öğretimin sorunlarından ayrı değildir. Dahası kendine özgü bazı sorunları da bulunmaktadır. Bunları tespit edip çözüm yollarını bulmadan tefsir faaliyetlerini sağlıklı yürütmek mümkün değildir. Son derece önemli olan bu konuyu emektar hocamız Prof. Dr. Celal KIRCA “Tefsir Öğretimi ve Öğrenimi Faaliyetlerinin Sorunsallığı” başlığı altında değerlendirdi.

Tefsir ilminin tarihi hakkında bilgi sahibi olmak, o ilimde sağlıklı bir bakış açısı geliştirmek açısından önemli bir husustur. Yapılan araştırmalar neticesinde tefsir tarihinde Kur'an'ı anlamaya yönelik çabalar farklı tasniflerle ele alınmaktadır; ancak bu tasnifler kendi içinde bazı sorunları barındırmaktadır. Bu nedenle tefsir tarihini değerlendirmede yeni yaklaşımlar ortaya konmalıdır. Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN “Tefsir Tarihi Tasavvurunun Sorunları ve Bazı Öneriler” başlığı altında tefsir tarihi tasavvurunun sorunlarını ve eksiklerini tespit etmeye, günümüze hitap eden bir tasavvurun oluşmasına dair ilkeler geliştirmeye ve teklifler sunmaya çalıştı.

Prof. Dr. İbrahim GÖRENER, “Usul Tartışmaları ve Tefsir Usulü” başlığı ile tefsir ilmi çerçevesinde usul tartışmalarına girerken, öncelikle ilmin/bilimin tanımı üzerinde durarak “usul” kelimesinin yöntem içerip içerme-yeceği; tefsir usulünden beklentilerimizin ne olacağı konularını ele aldı.

Dr. Öğr. Ü. Fatih TİYEK, Kur'an'ı anlamada önemli bir unsur olan “bağlam”, “Kur'an'ı Anlamada Bağlamın Önemi” başlığı ile değerlendirdi.

Gerek tarihte gerekse günümüzde önemli bir tartışma konusu olan zâhir ve bâtın anlam sorununu Dr. Öğr. Ü. Nurullah DENİZER, “Zâhirî ve Bâtınî Anlam Açısından Kur'an” konu başlığı ile analiz etti.

Özellikle Kur'an öğretiminde ve Kur'an'ın anlaşılmasında hala güncelliğini koruduğu için bir tefsir problemi olarak da ele alınan Kur'an'a abdestsiz dokunma meselesi Dr. Öğr. Ü. Hakan UĞUR tarafından “Mushaf'a Abdestsiz El Sürme Meselesi” başlığı altında tartışıldı.

İslam düşünce tarihindeki en problemlenmiş mevzulardan birisi olup mezhepler arasında çok ciddi tartışmalara neden olan ve beraberinde düşünce ekolleri arasındaki ayrılıkları da derinleştiren Kur'an'ın müteşâbihliği hususunu Doç. Dr. Ali KARATAŞ, “Müteşâbih Ayetler ve Te'vili” başlığı çerçevesinde açıkladı.

Tefsir geleneğinde yine en başlarda gelen tartışma konusu nesh problemi olduğunu Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ “Kavramdan Teoriye Nesh Problemi” başlığı altında günümüze bakan tarafı ile de analiz etti.

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK, biz Müslümanların uhrevi kurtuluşunda önemli bir konu olan şefaath meselesini “Kur’an’da Şefaath” yazısı ile inceledi.

Dr. Öğr. Ü. Mustafa KARA “Kur’an Kıssalarının Anlaşılması” başlığı altında, Kur’an’da çokça geçen kıssalar konusunu çeşitli yönleriyle değerlendirmeye aldı.

Tefsirin en netâmeli konularından birini Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK, “Bir Tefsir Problemi Olarak Garânik Olayı” başlığıyla tahlil etti.

Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE, “Kur’an Işığında Evrimci Yaratılış Görüşünün Değerlendirilmesi” ve “Reenkarnasyon İddiaları Karşısında Kur’an-ı Kerim” başlıklarıyla günümüzde çokça tartışılan iki meseleyi yazdı.

Dr. Öğr. Ü. Şükrü MADEN de “Cihad Ayetleri ve Tefsir Geleneğindeki Yorumu” adlı araştırmasında, cihad konulu ayetlerin tefsir geleneğinde nasıl yorumlandığı üzerinde durdu ve bu konudaki farklı tutumları geniş bir perspektif içerisinde betimlemeye çalıştı.

Netice-i kelim, elinizdeki eser on dört farklı bölümü ile değerli tefsir akademisyenlerini bir araya getirmiş oldu. Günümüzde hala güncelliğini koruyan tefsir problemlerini farklı ve betimleyici bir bakış ile ortaya koyma çabasında olan bu çalışma, farklı dimağlar ve farklı kalemlerden süzülerek vücuda geldi. Katkıları nedeniyle bütün hocalarımıza ayrı ayrı teşekkür ediyoruz. Eserin yayına hazırlanmasındaki katkısından dolayı Doç. Dr. Murat DEMİRKOL’a ve bu kitabı okurlarımıza ulaştıran Bilimsel Araştırma Yayınları’na da müteşekkirimiz.

Daha güzel kolektif çalışmalara bir ilk basamak olmasını temenni ettiğimiz eseri, ilim yolunun kutlu yolcularına takdim etmenin sevinci içindeyiz. Hamd, senâ ve şükür âlemlerin Rabbi olan Allah’a...

Doç. Dr. Ali KARATAŞ
Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK
28/09/2018